

Мр Иван Телчки

ХРОНИКА

БАЧКОГ СЕЛА

Мол

Уредник

Зоран Колунџија

Рецензент

Милорад Грујић

На насловној страни:

Мапа Бачке из 1881. године (у основи)

Велики сокак у Молу, 1906. (фотографија)

Мр Иван Телечки

ХРОНИКА

БАЧКОГ СЕЛА

Мол

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

САДРЖАЈ

УМЕСТО УВОДА.....	13
-------------------	----

КРОЗ ОСАМНАЕСТИ ВЕК

Први пописани житељи насеља Мол.....	19
Како је основана православна парохија молска.....	24
Молски племићи.....	27
У Потиском крунском дистрикту.....	30
Лажни племић.....	32
Помоћ дезертерима.....	33
Попис свештеника у Мољу 1765. године.....	34
Невоље племића Аврамовића.....	35
Превоз императорке кроз Потисје.....	37
Салаше у молском атару у XVIII веку.....	38
Стање српских националних школа у Аустријској царевини за време Марије Терезије.....	43
Пожар прогутао пола Мола.....	48
Мало је два попа.....	50
Обесни кнез.....	51
Немири у Мољу.....	52
Избеглице из Турске царевине у Мољу.....	54
Обавезе општине Мол.....	55
Потешкоће са војском.....	56

КРОЗ ДЕВЕТНАЕСТИ ВЕК

Племић напасник.....	59
Оснивање католичке плербаније.....	60
Изградња православне цркве у Мољу.....	62
Подизање католичке цркве.....	65
Бурна 1848. година.....	67
Глад у селу.....	70

Попуна општинског буџета	72
Воденице на Тиси	74
Обнова православних црква оштећених у мађарској буни	78
Кад жена продаје мужевљеву земљу	79
Закуп ловишта 1853. године	81
Одобравање пасоша за житеље Мола	82
Помоћ државе старим и немоћним	86
Дозвола за држање чамца	87
Стипендија „Престолонаследник круне Рудолф“	88
Мол – самостална општина	91
Временске прилике и здравствени билтен за село	92
Порески обвезници у Молу	94
Још једна прилика за сиромашне ђаке из Мола	96
Избор општинског поглаварства	98
Проневере општинских руководиоца	102
Санитарни преглед апотеке	105
Из бечејског у сенћански срез	106
Чување општинске штедне књижице	107
Имовина лица смештених у убоги дом	109
Прве веће акције организованог гашења пожара	111
Повећање плате	113
Имовина општине Мол	114
Помоћ општинској сиротињи	116
Чланак у пештанским новинама	119
Оснивање полицијске службе у Молу	120
Пријем нових писара у срезу	122
Трошкови лечења општинског послужитеља	123
Проблеми са просветом	124
Прва забавишта у Молу	130
Плате из општинске касе	131
Захтеви јеврејске црквене општине	132
Општина тражи назад земљу од поште	134
Поновни избор пољочувара	136
Задруга за међусобно помагање и штедњу	137
Незадовољство општинских полицајаца	139
Појава колере у селу	140
Око општинских лекара	142

Брига за сточни фонд	144
Куповина и продаја општинске земље у Великом рити	146
Извештај Епархије бачке	146
Молски кредитни завод – деоничарско друштво	150
Пријем општинског баштована	151
Ојачање насипа на Тиси	154
Кућа на пристаништу за скелу	157
Примопредаја скеле	159
Порез на плате	160
Ослобађање од додатног општинског пореза – приреза	161
Трошкови школовања у Новом Саду	163

КРОЗ ДВАДЕСЕТИ ВЕК ДО 8. ОКТОБРА 1944. ГОДИНЕ

Таксене марке и формулари у општини Мол	165
Зграде за болницу, убоги дом и централну мртвачницу	166
Извештај православне Митрополије карловачке	169
Молба учитеља Славковића министру вера и просвете	171
Радови у селу	172
Нивелисање учитељских примања	173
Знамените личности из Мола у монографији Бач-Бодрошке жупаније	175
Избор другог општинског лекара	181
Високо црквено признање	184
Учитељи српских народних вероисповедних школа у Молу	185
Буџет српске црквено-школске општине у Молу за 1915. годину	188
Закладе при црквеној општини	190
Додатак на скупоћу	193
Последњи општински избори у Аустроугарској	194
Солунски добровољци	197
Команда српске војске поставља општинску управу	203
Ванредна помоћ учитељима	205
Отварање Грађанске школе	207
Ратарска банка д.д.	210
Почасни грађанин Мола	213
Ручна штампарија у општини	216
Плата лекара по новом закону	217

Посете највиших црквених великодостојника	218
Издавање општинског ловишта у закуп 1924. године	221
Коначно враћање поштанске земље	223
Избеглице из царске Русије у Молу	225
Тарифа за возњу фијакером	228
Буџет месног школског одбора за 1927. годину	230
Основне школе по новом закону	233
Подела наставних предмета у Грађанској школи	239
Закуп општинске „Велике кафане“	243
Нови становници Мола	247
Суспендована бабица	248
Примања свештених и других црквених лица у општини	249
Аграрне заједнице у Молу	253
Општинска помоћ сиротињи	256
Минимална плата за општинске послужитеље	259
Оснивање молског ногометног друштва „Соко“	260
Жалба геометра Барбарића	265
Бесплатно лечење месне сиротиње	268
Проблеми Молаца са преласком границе	273
Простор за ново православно гробље	275
Додела земљишта за школску башту	277
Жалба доктора Балинта	277
Проблеми са закупом друге општинске кафане	278
Приватне кафане у Молу	280
Златно доба занатства	284
Велики пожари у Молу	289
Немар и злоупотребе општинских чиновника	292
Невоље са наредником полиције	299
Плата општинског ветеринара	305
Власници салаша у молском атару	307
Приватна школа на молским салашима	311
Одштете због напада општинских бикова	312
Измештање артеског бунара	314
Потукли се младићи из Мола и Аде	315
Жалба др Трлаића Управном суду	316
Резервни официри краљевске војске	317
Напредна омладина „Новак Радонић“	319

Трговина белим робљем	324
Купци аграрних земаља	326
Купци аграрних плацева у Молу	331
Таблице за обележавање улица и кућа	336
Крчење шуме на земљишту „Острво“	337
Откуп земљишта за проширење доњег православног гробља	338
Власници фијакера, парадних чеза и федер-кола, моторбицикла и аутомобила 1939. године	340
Противпожарно обезбеђење биоскопа	343
Лед блокирао скелу	344
Априлски рат	345
Нова подела општинске земље чиновницима	349
Примања полицајаца и помоћног особља	350
Награда за католички Божић општинским намештеницима	354
Уништени бања Орловача и путеви у риту	356
Пецаре у селу за време рата	359
Плате свештеника за време рата	360
Свети свештенотученик Сава Горњокарловачки	361
Како огласити ваздушну опасност	364
Новчана помоћ запосленима у општини	365
Догодило се у 1944. години	368

КРОЗ ДВАДЕСЕТИ ВЕК ПОСЛЕ 8. ОКТОБРА 1944. ГОДИНЕ

Привремени одбор после ослобођења	375
Формирање Народноослободилачког одбора у Молу	378
Радикализовани однос према мањинама	380
Потпора пензионерима	384
Дозволе за ношење ловачког оружја	386
Извештај команде места о залихама вуне, кожарске робе и сировина у селу	386
Народна стража	388
Извештај команде места о стању у просвети и култури	389
Школе у Молу после 8. октобра	397
Забавишта	404
Позоришни живот у Молу	406
Карактеристика за Цапар Јожефа	414

Редуцирање броја општинских чиновника	417
Чувари поља – субаше.	419
Први избори после рата	420
Формирање месног комитета партије и партијских ћелија Комунистичке партије у Молу	423
Напуштена имања	425
Репатрирани у Мађарску	427
Неземљорадници са поседом већим од 3 катастарска јутра	428
Поседи црквених општина и Матице српске.	432
Земљорадници са поседом већим од 34, а мањим од 60 катастарских јутара.	433
Земљорадници са поседом већим од 60 катастарских јутара	436
Конфискација имовине	439
Предложени за конфискацију	447
Преузимање кредитних установа у Молу од стране Управе народних добара.	452
Реактивирање бившег Самековог млина	462
Аграрна реформа 1946. године – одузимање земље.	464
Ново насеље у атару Мола	472
Колонизовани у Молу	477
Извештај Среском комитету Комунистичке партије	480
Једна од мера за улепшавање главне улице.	482
Осуђени током откупа	483
Поновна провера учитеља и наставника	486
Послератно санитетско особље у Молу	490
Број запослених код приватних занатлија	491
Управник дечијег дома – без решења	492
Заплењена роба од црне берзе	498
Курирска служба	500
Чланови Комунистичке партије у Молу 1948. године	501
Реорганизација Извршног одбора и оснивање савета грађана	503
Припреме за одбрану земље	506
Чланови Управног одбора ловачког друштва.	510
Обавезни откуп	512
Припреме за жетву и вршидбу	518
Проблеми око наплате пореза	520
Обележавање улица називима и кућа бројевима	522

Додела кућних плацева у општини	526
Продаја кућа у државној својини	529
Регулисање купања на реци Тиси	537
Произвођачи ракије	538
Сеоски чувари поља, свиња и крава	540
Биоскоп „Јадран“ час установа, час предузеће	541
Наводњавање рита – производња поврћа и фабрика „Зора“	543
Избор органа управљања у народној апотеци, здравственој станици и школама	551
Учитељи и њихова примања у Мољу у 1955. години	555
Троструки прваци Југославије	560
Зашто је требало да се споје општине Ада и Мол	564
Како је било после	568
Надлежност месне канцеларије у Мољу	576
Избори за одборнике у Месни одбор Мола	578
Спајање стамбених заједница Мола и Аде	579
Комисија за евакуацију	580
Месни самодоприноси	581
Тарифе из општинске надлежности	584
Да ли је било казне	587
Заштита права запослених	589
Слободан избор лекара	591
Предлози зборовог бирача	593
Вршидба и смештај жита	596
Разрешења и именовања	599
Избори у општини 1963. године	606
Оснивање месне заједнице	613
 РЕГИСТАР ИМЕНА	 619
 ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	 673
 О АУТОРУ	 677

УМЕСТО УВОДА

Тешко је одговорити на питање шта је то што ме је нагнало да поново истражујем и пишем о људима и догађањима са њима и око њих у прошлости Мола. Да ли је то била жеља да се сазна још нешто, што се до сада није знало? Да ли намера да се све то ново забележи у још једној књизи, у којој ће се све то сачувати од несећања и непамћења? Или жеља за доказивањем битисања наших предака од давних времена на простору нашег бачког села Мола? Да ли да се сви ти догађаји и њихови актери прикажу и што више приближе људима из данашњег времена? Можда све то заједно.

Не знам прави одговор на та питања, па и на нека још непостављена, али која, верујем, лебде у ваздуху. Али верујем у једно. Верујем дубоко у то да свако дете у нашем крају има своје село. Село које је од малена заволело и које му је остало у срцу за цео живот. Тако и наше варошко, јер је најчешће боравило преко лета код баке и деде на селу. А свако село има нешто своје, што друго нема. Печат му дају људи, различити по вероисповести, по националности и по завичајном пореклу.

Негде сам наишао на једну стару кинеску изреку. „Лако је владати царством, тешко породицом“. То ме је нагнало да се замислим и запитам. Да ли је заиста истина оно што сам више пута чуо, да је лакше бити велики у земљи и свету, а тешко у свом родном крају и свом завичају? Да ли је заиста лакше открити нове законе о кретању космичких бродова, написати оду човечанству, него представити се својој постојбини и своме крају?

Ту негде, међу својима, човек се некако паралише, жели много да каже, још више да пита. Нешто му затрепери у срцу, застане у грлу. Тада нам се чини да се све велике ствари рађају и догађају тамо негде у даљини, са друге стране земљине кугле, на другој планети, ван нас и нашег завичаја. Изгледа да је у завичају сваки еталон мере за вредновање

другачији. У завичају су очи више отворене, уши више напрегнуте. Невидљиво се види и нечујно чује. У завичају се све другачије схвата и разуме, мери и вреднује. Одакле смо у живот кренули и докле смо стигли, шта смо добили, а шта изгубили?

Често се упитам, шта је заправо завичај? Да ли је то обично или филозофско питање? Да ли је завичај полазиште и одредиште нашег живота? Да ли је наше животни опредељење потекло из пространства између неба и земље, где смо настали? Можда је баш ту, пре нашег рођења, трасиран наш животни пут по којем се тако смело и лако крећемо. Можда се баш у њему крије неуништиви камен мудрости који нас непрекидно напаја неисцрпном снагом за велика прегнућа. Да ли је то место наших највећих емотивних потреса. Најнежнијих кад га напуштамо, а најчвршћих кад му се враћамо? Можда је то земља са пепелом наших предака или је то ход нашег детињства по свечаној тишини њихових гробова?

Да ли је завичај све то заједно? Без обзира како га схватали, на њега се може дати много различитих, али непотпуних одговора.

Једно је сигурно – завичај је за сваког човека најзначајније, најдрагоценије и најприврженије место на свету. Истовремено то је и најпресуднији тренутак у његовом животу. У завичају се сви једнаки рађамо, а различити враћамо. Зато смо срећни и задовољни кад се у њему нађемо, а сваки на свој начин достојанствени и на завичај поносни, кад смо од њега удаљени.

#

Људи рођени или од најранијег детињства одрасли на селу, било да су у њему остали или се, после школа, у варошима одомаћили, имају нешто заједничко. Успомене на школске дане, путовање ћака у варошке средње школе, комшилук из сокака, корзо, игранке.

Село има што варош нема и никад неће имати. Онај који живи на селу у непрестаном је и непосредном додиру са земљом и небесима, с водама и ветровима. Босом ногом стаје у

прашину или блато, гази по росној трави. Рукама опипава ветрове, мотри облаке да утврди да ли ће бити кише, хоће ли бити олује и града. С биљкама се сашаптава, птицама домахује. Оно што он немушто говори земљи, она разуме и памти, а оно што земља својим дахом говори њему, он разуме, али не саопштава ником јер га нико разумео не би.

Он има своју ласту која сваког пролећа неизоставно долеће из далеких јужних неба у своје старо гнездо, под стрејом његове куће, испред кошаре или у самој њој. Ласте рачунају са људском добротом и зато смело праве гнезда на дохват наших руку, увек сигурне да им нећемо учинити зло. Кад смо били мали учили су нас да не дирамо ластина гнезда. Плашили су нас и говорили нам: „Ако дираш ласте – умреће ти мати!“ Зато смо их увек тако и чували.

У селу свако зна сваки сокак и у сокаку буцак. Свако зна свакога и скоро све о свакоме. Не само ко су му отац и мати, где му је кућа и њива, него и ко му је био деда, а понекад и ко прадеда. Што је најважније, зна се и какви су они били. За те и те се, на пример, зна да су били и да јесу радени и поштени, за оне друге да су одувек били више лењи него нешто друго, за треће да су склони крађама, за четврте да су наклоњени пићу, за пете да су „луфтике и ветропири“, за шесте да су „шкртице“, а за седме да су „онако мало ошинути“.

Осим тога у селу се води рачуна о томе шта ће народ рећи. Јер суд села је једна врста устава, моралног прута, који виси над сваком сеоском кућом. Неопростиво је кућу не окречити или бар поткречити. Гробове својих предака у корову оставити. Ако неко подоре комшијску њиву, знаће цело село. И све ће се то памтити, приповедати с колена на колена. Село све памти. И никад не заборавља, а ретко кад опрашта. Углавном никад.

#

Интересантно је сазнати како су наши преци живели кроз минула времена, како су се односили према својим ближњим, према свом окружењу. Јер као и сви људи, ма где на земаљској кугли живели, тако су и наши преци, верујем у то,

поседовали исконски нагон да непрекидно живе у нераскидивом заједништву са оним комадом земље и парчетом неба на којем су се родили и под којим су одрастали. У сваког нашег човека је ту, у нашем завичају, уграђен читав кодекс његовог понашања, његовог мишљења. Зато се може рећи да је у ствари сваки човек плод свог краја, прошлости и традиције. У осталом, неко је једном рекао „Ниједан човек не носи у себи само своју личност, него и личности својих предака. Гранато дрво живи од корења у земљи, колико и од лишћа у атмосфери. О прошлости не воле да мисле и говоре само они људи и народи који је немају, или је се стиде“

Да би сазнали ко су нам и какви били дедови, прадедови, чукундедови, аскурђели, шта су радили, како су живели, морали смо отићи далеко, што даље у прошлост, у године у којима можемо наћи податке о улози наших предака у тим далеким временима.

То није било једноставно. Требало је за релативно кратко време отпутовати векове уназад.

Како?

Прочитао сам да је у лабораторији познатног научника конструисана машина за путовање кроз време – ВРЕМЕ-ПЛОВ. Највећи изум који је човек икада створио, за сада само у својој машти. Како то све функционише најлепше је описао Херберт Џорџ Велс у својој новели под истим називом. Овај писац је својевремено, почетком XX века, о питању могућности стварања такве машине консултовао и самог Николау Теслу. Генијални научник је потврдио да постоје теоријске могућности и упутио га је на своју блиску сарадницу, Татјану Черенкову, руску научницу, која је живела и радила у Лондону. Тесла је потврдио Велсу да је она теоретски већ решила проблеме везане за времеплов.

Черенкова је крајем 1900. године Велсу саопштила да је близу остварења конструкције времеплова. Рекла му је да планира полазак 31. децембра 1900. године и да прво жели да отпутује у 31. децембар 1897, њену прву зиму у Лондону. Велс није био сигуран да ли је назначеног времена времеплов прорадио, само су након поменутог датума из 1900. го-

дине констатовали да је научница нестала. Више је никада нису пронашли.

Стручњаци би вероватно времеплов, у временској дефиницији, окарактерисали као интервал у времену који почиње истраживањем од одређеног временског периода па до краја истраживања. Док би у социолошком погледу времеплов у ствари био описани догађаји, који су се десили међу људима у одређеном временском периоду.

Но ми смо се определили за временску машину коју су научници желели да конструишу како би путовали у будућност. Да сазнају шта ће се тек десити. Мене је међутим интересовао супротни смер. Хтео сам да путујем у прошлост, да сазнам шта се тамо дешавало. На такав пут није једноставно кренути сам. Зато сам пожелео да пођем са неколико пријатеља, који су били расположени да ми помогну у истраживању.

Намеру смо и остварили. Кренули смо у најудаљеније године у којима се наше место спомињало. Програмирали смо компјутер на нашем, виртуелном, времеплову тако да машину заустави када наиђемо на податке у којима се спомиње Мол или његови житељи. Да бисмо то могли извести, били смо опремљени и најмоћнијим, истина виртуелним, претраживачем. Био је моћнији од „Google“.

Шта смо пронашли? То се може видети у поглављима која следе.

#

На крају, хтео бих овде да се најсрдачније захвалим свима онима који су ми помагали при путовању кроз прошлост нашег драгог бачког села Мола. Без њихове помоћи, било у виду помоћи приликом истраживања, било у виду драгоцених сугестија, или помоћи у било ком другом виду, тешко да бих могао то путовање на овај начин реализовати.

КРОЗ ОСАМНАЕСТИ ВЕК

ПРВИ ПОПИСАНИ ЖИТЕЉИ НАСЕЉА МОЛ

Да би остварили нашу жељу и сазнали што више о људи-ма и догађајима из нашег места Мола, у што даљој прошлости, као што смо већ у уводном делу рекли, кренули смо у Средњи век. Негде у период око 1200. године, да проверимо оно што смо чули, да се око те године први пут спомиње назив Мохор или нешто томе слично, као најстарији назив за данашње насеље Мол.

Показало се тачним, оно што смо чули. На самом прелазу из XII у XIII век, тачно у 1200. години, наилазимо на податак да се на простору нашег места помиње насеље под називом Мохареве, као имање породице Мохор, чији је син Јакаб управљао и овим имањем све до 1230. године. Био је то први назив за наше насеље, које смо успели да пронађемо.

Неких стотину година касније, налазимо да се Мохареве поново спомиње и то у једном спору из 1323. године, као имање, чији је власник сада Бечеи Имре. Скоро деведесет година касније то имање се од 1412. године води у књигама као имање породице Тегледи.

Након нових сто и педест година налазимо у турским пореским књигама из 1554. године, списак од 5 пореских домова, у насељу коме су у међувремену променили назив у Мохољ. Нажалост ни овде, као ни у ранијим случајевима нигде се не спомињу имена оних који су у тим насељима живели.

Поново се са називом нашег места срећемо после нешто преко 120 година. Тада га спомиње извесни Пал Ватаи у својим забелешкама о дуговању пореза Потиских насеља. Он констатује, у белешкама од 16. јула 1680. године, да једно српско село, по називу Мохољ, поред осталих, дугује за једну годину леп старински тепих, једне кармашин чизме са две кармашин коже

и 6 ока лана. Тај порез је, поред пореза турским властима, био у ствари додатни намет од стране мађарских племића, који су и за време турске владавине задржали своја имања.

Нажалост ни овде, а ни неких 20 година касније када су, 1701. године, аустријске власти вршиле привремени попис порески обавезних домаћинстава у Војној граници, не спомињу се имена становника већ само број домаћинстава.

Тек у 1720. години коначно наилазимо на толико тражене податке. Те године је у насељу Мол, односно тадашњем Молском шанцу, извршен први, познати, попис житеља места, са пуним именом и презименом. Шта се у ствари дешавало сазнали смо из архивских списа на које нам је указано.

Аустријској царевини, као и свакој уређеној држави, у сваком и свакаком времену, једна од најважнијих брига било је наплата пореза. Наравно, да би то могла, морала је имати тачне пописе свих они који су обавезни да плаћају порез. Посебан проблем су представљале придошлице Срби, који су се под вођством патријарха Арсенија III Чарнојевића населили у Аустрију.

Приликом насељавања највећи део тог народа је насељен дуж река Тисе и Мориша, уз обавезу да чувају границу од упада Турака из Баната. Поред тога морали су да и војнички помогну Царевину у свим њеним ратовима. Иако их је због тога ослободила плаћања намета великашима, Царевина је хтела да узме свој део пореза на земљу коју је дала граничарима на коришћење. Због тога је држава спровела 1720. године званичан попис граничара, који су живели у појединим војним шанчевима у Потиској војној граници.¹

Пописивачи су граничаре пописивали по четама (Сотрагна) и то посебно коњичке, а посебно пешадијске. По четама су прво пописани официри, затим подофицири и на крају обични граничари. Код пописа из 1720. године, пописивачи су имали обавезу да напишу и удовице, затим желире и странце иако нису били порески обвезници. Извештај са по-

---

¹ И. Јакшић: Из пописа становништва Угарске почетком XVIII века, Нови Сад 1966.

писа су радили у два дела. У првом су у табелама дали појединачан попис пореских обвезника, а у другом делу су дали текстуални коментар стања у шанцу.

У табелама је у првој колони, поред имена и презимена дат и чин. У другој колони је податак о површини обрадиве земље – оранице, приказан у пожунским кабловима², у трећој је приказана величина ливаде, изражена у косама, а у четвртој су уписани подаци о занимању оних житеља шанца који су се бавили још неким, осим војничким занатом.

Прва – КОЊИЧКА ЧЕТА

Табела Т-1.

Ред. бр.	Име и презиме	Ораница у (пож. каблов.)	Ливаде (коса)	Примедба
1.	Јозеф Кракашовић – капетан	49	4	
2.	Вујица Шкиљановић – поручник	-	-	
3.	Драгић Кракашовић . каплар	22	2	
4.	Остоја Губерић	22	2	
5.	Благоје Адамов	31	3	
6.	Јован Терзија	22	3	
7.	Јанко Рибић	31	2	
8.	Ивко Шивков	31	3	
9.	Јова Бранков	22	2	
	Петар Круца	18	1	
11.	Стојша Черни – каплар	42	3	
	Мио Јелин	15	-	
	Ненад Трифунов	-	-	физички радник
	Малеш Круца	-	-	физички радник
	Радоња Бечица	22	2	
	Миладин Ковачић	13	2	
17.	Јакша Радивојевић	18	1	
Укупно за прву чету		358	30	

² Пожунски кабао је површина оранице око $\frac{3}{4}$ катастарског јутра. Коса ливаде је површина око $\frac{1}{2}$ до $\frac{3}{4}$ катастарског јутра.

Друга – ПЕШАДИЈСКА ЧЕТА

Табела Т–2.

Ред. бр.	Име и презиме	Ораница (пож. каблов.)	Ливаде (коса)	Примедба
1.	Петар Јовичин – заставник	6	1	рибар
2.	Веселин Жара – каплар	4	2	рибар
3.	Павел Максимов	-	-	рибар
4.	Дамјан Шивков	-	-	рибар
5.	Угрин Бучерац	9	-	физички радник
6.	Марко Чонградац	27	2	
7.	Субота Стојадинов	9	1	физички радник
8.	Неша Ђурчија – каплар	6	-	крзнар
9.	Неда Мирко	11	-	
10.	Станиша Андрашов	4	-	физички радник
Укупно за другу чету		76	6	

Пописивачи су овде констатовали још и то да у шанцу има десет удовица, које немају никаква газдинства, нити земље, не уживају никакве повластице, те живе веома бедно од свог свакидашњег рада. Међутим, навели су да у шанцу, сви житељи скупа, имају и прихода. Од издавања пашњака, као и од услуга млина.

Из оног што је приказано у табеларном прегледу пописаних становника молског шанца пада у очи да су припадници коњичке чете били знатно бољег имовног стања. У власништву њих 17 било је око 270 јутара ораница и око 20 јутара ливада, што је по глави износило око 16 јутара ораница и јутро ливаде. У поседу 10 припадника пешадијске чете било је свега око 60 јутара ораница и око 4 јутра ливада, што је по једном граничару пешадинцу износило око шест јутара ораница и мање од пола јутра ливаде.

У текстуалном делу пописа, пописивачи су детаљно описали какви су били услови за живот у молском шанцу. Констатовали су:

- 1.– Ораница, као и другої земљишћа имају у изобиљу. Моју да ору и сеју колико желе и где хоће.
- 2.– Земљишће за обраду је плодно. После једної орања са шест̄и уйреїнуїих волова од јесење сеїве моју да добију по њеї и шест̄и, а од пролећне око чет̄ири до њеї кубика зрна.
- 3.– Поља под ливадама имају задоста и добре. После рада једної косача овде се може убрати сена за једна кола са шест̄и уйреїнуїих волова.
- 4.– На земљишту свої шанца и на припојеној половини њу-старе Ново село имају довољно њашњака, које им и поред њореза доноси годишњу корист̄и од 20 рајнских форинти.
- 5.– Немају корист̄и од продаје жит̄а неїо та у целости корист̄и за своју њошребу, једва имају доста за издржавање.
- 6.– Винограда немају ња су принуђени да се груде брину о својим њошребама.
- 7.– Шума и дрва за ложење немају, треју се њрском од које имају и груе корист̄и. Уњошребљавају је и за градњу кућа, као и за изградњу лаћа са сведеним кровом.
- 8.– Имају једну веїрењачу од које имају заједничку корист̄и од 18 форинти годишње. Воденица немају.
- 9.– Месаре и њијаце немају и не уживају никакве груе њовласице.

Национална припадност граничара, овим пописом, није посебно евидентирана. Међутим то се из имена и презимена са пописних листа, може са доста великом сигурношћу утврдити. Служећи се овим критеријумима познати мађарски историчар И. Ачади је утврдио да је, у то време, у Потиској војној граници од целокупног становништва, Срба било 93,37% док су остали део становништва углавном сачињавали Мађари. У Молу, што се може и из приложеног списка утврдити, није био ни један граничар Мађар.

Пажљивом читаоцу ће сигурно, у попису коњичке чете, запасти за око презиме капетана, Кракашовић Јозефа, као и његовог сина Кракашовић Драгића. Највероватније је до тога дошло грешком пописивача, који је изоставио једно слово „а” иза првог слова у презимену, а иза слова „ш” уместо „е” уписао сло-

во „о” па је уместо Каракашевић, испало Кракашовић. На ту грешку упућује и податак да је приликом добијања племићке титуле Драгићу Каракашевићу презиме правилно написано.

КАКО ЈЕ ОСНОВАНА ПРАВОСЛАВНА ПАРОХИЈА МОЛСКА

У нашем истраживању стигли смо до 1745. године где смо пронашли податак о оснивању православне парохије у Мољу. Како је до тога дошло?

У току аустријско-турског рата између 1683. и 1699. године, под утицајем Бечког двора, Срби су подигли устанак и ратовали на страни Аустрије, надајући се ослобођењу својих крајева. У почетку је аустријска војска имала успеха и стигла чак до Скопља. Међутим након смрти главнокомандујућег генерала Пиколинија и када је знатан део царске војске послан на Рајну у борбу против војске Луја XIV, који је напао Аустрију као савезник Турске, аустријска војска је претрпела пораз код Качаника. Морала се након тога повлачити и напустити Стару Србију и Македонију. Срби нису смели, због активног учешћа у рату, да сачекају повратак Турака, па су под вођством патријарха Арсенија III Чарнојевића, кренули да се селе на север.

Турци су брзо напредовали кроз Србију и народ се, бежећи пред Турцима, скупљао у Београду. Ту се, крајем септембра 1690. године, нашло око 40.000 Срба избеглица. Како се Београд није могао одбранити, избеглице из Србије су морале да се пребаце преко Саве и Дунава у Аустрију.

Место старе православне цркве у Мољу

Са овом колоном избеглица кретала се и велика породица свештеника Симеона Векецког. Док је главнина Срба наставила да се, на челу са патријархом Чарнојевићем, креће даље на север, ка Будимпешти и Бечу, дотле су се неке породице зауставиле у Срему. Тако је и породица Векецки застала и настанила се у малом селу Јарковац, у данашњој општини Инђија. Ту су остали скоро педесет година.

За то време тројица Симеонових синова су стекли имања и постали имућни земљорадници. Један син му је постао учитељ, односно како се тада звало „таначник.“ Најстарији син Јосим, који је у време почетка сеобе имао 17. година, постао је свештеник.

Када им је отац у 104. години умро, браћа су одлучила да крену даље на север у правцу Беча. У то време, око 1740. године, су путеви били врло несигурни, па су се Векецки кретали долином река. Углавном су се држали територије Потиске војне границе, где су имали одређену заштиту. Стигли су тако и до Молског шанца. Уморни и измучени, са великим породицама, зауставили су се да би се опоравили и договорили о даљим плановима.

Три најмлађа брата, после задржавања од око пола године, нису видели никакав интерес у даљој миграцији и напуштању Јарковца, па су се тамо и вратили на своја имања.

Два најстарија брата, свештеници Јосим и учитељ, су остали да живе у Молу. Трећи брат по старешинству наставио је пут ка Сегедину и Пешти.

Стари прота Јосим Векецки је, пошто се са својом ужом породицом, сином Јованом и унуцима Јосимом II и Никола-

Дрвени крст од старе цркве

јем настанио за стално у Мољу, прионуо је на посао како би основао православну парохију у месту.

Наиме, иако је у Мољу била већ подигнута српска црква и било свештеника и пре доласка проте Векецког, парохије нису имали. Стари прота, као искусан администратор обавио је све формалности неопходне за формирање парохије. Било је потребно формирати црквени одбор, извршити протоколисање верника, обављање црквене тајне крштења, венчања, миропомазања и обавити још много других организационих послова док се верска заједница административно не укључи у Српску православну црквену хијерархију. Све је то, у својој 72. години живота, стари прота Јосим Векечки узео на себе и успео да са вишим црквеним властима, формира паравославну парохију на простору молског шанца. Било је то 1745. године. Слободно се може рећи да је то година оснивања Српске православне парохије у Мољу.³

Имао је тада прота Јосим већ и сина Јована, такође свештеника, који је имао 31. годину. Он је, уз очеву помоћ, основао прву српску парохију у Бачком Петровом Селу. Петровчани су га, као поповог сина, назвали Јован Поповић. Од тада је то презиме задржано у породици и сви каснији потомци су се презивали Поповићи.

Интересантно је напоменути да је и Стеван Поповић, парох молски и протопрезвитер сегедински, кога данас већ старије генерације у Мољу, памте као поп Стеву, био потомак свештеника Јована Поповића.

Велику помоћ старом проти Јосиму, у обављању свих послова око оснивања парохије, пружио је његов унук, а Јованов син, Николај. Касније је Николај такође завршио за свештеника и службовао у молској цркви.

По предању и прота Јосим и његов син Јован сахрањени су у првој српској цркви у Мољу, чије некадашње место обележава само дрвени крст. У тој цркви је стари прота служио све време свог службовања у Мољу.

---

³ Податке о Симеону Векечком и оснивању парохије у Мољу, аутор је добио од Жарка Поповића, средњег сина Стевана Поповића пароха молског.

Николај Поповић је као парох молски и протопрезвитер сегедински, у својој 73. години живота, отпочео 1808. године градњу данашње православне цркве у Молу и освештао њене темеље. Том приликом су изграђени темељи и подигнути зидови цркве у висини од око један и по метар.

Након смрти 1812. сахрањен је у новоподигнутој цркви у гробници под десном певницом.

МОЛСКИ ПЛЕМИЋИ

У време када је укинута Потиско-поморишка војна граница и неколико година после тога, због одређених заслуга, о којима ћемо у наставку писати, неки од становника молског шанца добили су племићке титуле. Шта је томе све претходило и како се све то десило сазнали смо из историјске грађе у Архиву Војводине.

Након Београдског мира, 1739. године, граница између Аустрије и Турске коначно је утврђена на Сави и Дунаву. Потиска и Поморишка војна граница нису више имале војног разлога за опстанак. Царица Марија Терезија је, под сталним притиском мађарских велепоседника, донела јула 1741. године у Пожуну декрет, којим је одобрила да се Потиска и Поморишка војна граница, са свим шанчевима и пустарама које су им припадале, припоје Бачкој, Бодрошкој и Чонградској жупанији. Том приликом је молски шанец припао Бач-Бодрошкој жупанији.

Значило је то да би граничари Срби уместо привилегија слобоних људи, које су до тада уживали, постали кметови мађарских велепоседника. Алтернатива томе је било пресељење на обале Дунава и Саве, на нову војну границу. У међувремену се појавила и идеја о колективном исељавању граничара у Русију.

За разлику од околних шанчева, из којих се иселила већина породица, под утицајем својих официра, из молског шанца се иселило свега 19 породица са 46 чланова. Остале су 63 породице са 81 чланом.

У Архиву Војводине налазимо списе из којих видимо да су као награду за то што су сами остали и убедили већину граничара молског шанца да остану и прихвате цивилни стаљез, декретом царице Марије Терезије од 01. марта 1751. године, племићку диплому са грбом, добили:⁴

Аврамовић А. Велемир са супругом Певадина Ангелом као и синови: Петар, Јован, Павле и Јанко. Ова диплома је званично објављена 05. октобра 1751. године у Бач-Бодрошкој жупанији. Поново је потврђена на државном попису племића који је извршен 1754. године.

Краљевски поклон, 58 ланаца земљишта на бесплатно уживање, као „хаднађу” (поручник), добили су 1758. године, по њиховом избору, део у атару села Мартоноша, а део у атару села Мола, на пустари Ђентарош (касније Гунарoш).

Каракашевић К. Драгић са супругом Медицки Стајом као и синови: Сава, Васа, Јован и Тодор. По наследном праву титуле племића напустили су и:

Савини синови: Ђорђе, Стеван и Максим, као и Максимов син Симеон.

Васин син: Филип, као и Филипов син Јован .

Јованов син: Максим.

Тодорови синови: Глиша, Јефта, Андрија, Тима и Васа.

Грб породице Аврамовић

Грб породице Каракашевић

⁴ Архив Војводине: Фонд 2. Бач-Бодрошка жупанија I 1688 – 1848.

Племићка диплома је званично објављена 05. октобра 1751. године у Бач-Бодрошкој жупанији, а потврђена је и на државном попису племића који је извршен 1754. и 1755. године.

Краљевски поклон, 58 ланаца земљишта на бесплатно уживање, и то као „хаднађу” добили су 1758. године, по њиховом избору, у атару села Мартоноша.

Кубура К. Остоја са супругом Радивојевом Аном као и синови: Стеван и Јован. Од царице Марије Терезије добили су 01. марта 1751. године племићку титулу са грбом и наследним правом, које је наследио:

Стеванов син: Игњат

Племићка диплома је званично објављена 1752. године у Бач-Бодрошкој жупанији, а потврђена је и на државном попису племића који је извршен 1754. и 1755. године.

Краљевски поклон, 44 ланца земљишта на бесплатно уживање, као заставнику, добили су 1758. године, по њиховом избору, у атару села Мартоноша.

Међутим, Стеванов син Игњат имао је великих тешкоћа, јер на конгрегацији 1771. године племство Кубуре није потврђено. Можда је томе допринело и лажно представљање Миливоја, алијас Максима Кубуре за племића. Било како било, Игњату су запленили кућу и виноград које је наследио по основу племићке дипломе свог деде Остоје.

Да би повратио своја права обратио се Игњат жупанијским властима и тражио да му се врате заплењена кућа и виногради и утврди истина о његовим племићким прерогативима. Ни у оно време судови нису били јако ажурни, тако да је до разрешења случаја дошло тек 1780. године када су саслушани сведоци. Њих четворица. Павао Јелић, Илија Савин, Павао Мишков и Давид Радонић. Сва четворица су једнодушно потврдили да је Игњат син Стевана Кубуре, а овај син Остоје.

Грб њородице Кубура

После тога се Игњат 1781. године поново обратио жупанијским властима и молио за фишкалну жупанијску помоћ. У молби је навео да је његову племићку кућу и виноград запленио „камерални доминиум” још пре 10 година, будући да му тада племство није потврђено. Међутим, сада када је на Генералној конгрегацији племство доказано и потврђено, моли од Жупаније фишкалну заштиту, како би остварио право да му се кућа и имање врати у посед. Он сам није у стању да финансира фишкале. У протеклих десет година је постао потпуни сиромах. На крају су његови захтеви уродили плодом и успео је да поред титуле племића поврати и имање.

У ПОТИСКОМ КРУНСКОМ ДИСТРИКТУ

Привилеговани дистрикт или округ је основан убрзо после развојачења Потиско-поморишке Војне границе и инкорпорирања њене територије у састав угарских жупанија. На царичину одлуку о развојачењу границе Срби су реаговали бурно. Због њиховог огорчења претила је опасност да цео регион бивше војне границе опусте.

Да претња масовне сеобе српског живља није било празно слово на папиру сведочи и то да се из Мола иселило 19 домаћинства, Аду је напустило 143 домаћинства, Бачко Петрово Село 92 породице. Да би умирила незадовољно српско становништво, царица Марија Терезија је издала 1751. године проглас о формирању „Потиског крунског дистрикта”. У састав округа су ушла бивша места Потиске крајине: Стари Бечеј, Бачко Петрово Село, Мол, Ада, Сента, Стара Кањижа, Фелдварац (Бачко Градиште), Сентомаш (Србобран), Турија, Мартонош, Чуруг, Госпођинци, Стари и Нови Ковиљ.

Од свих насеља из Мола се иселио најмањи број породица. Остало их је 63. Релативно велики број српских породица, у Молском шанцу, утицао је на то да се у наредне две године доселило још двадесетак породица.